

Magyar levelek

Felemás helyzet

Mostanában sokat gondolok Nobel-díjasainkra. Azokra, akik soha nem szégyelltek magyar származásukat, annak ellenére, hogy csak választott hazájukban adatott meg nekik a lehetőség és a legmagasabb elismerés. Tudását mindenki másutt kamatoztatta, és nem azért, mert így hozta a sors, hanem, mert jókor, jó helyen lehettek, dolgozhattak és tehetségüket az égvilágon semmi sem korlátozhatta a világ boldogabbik felén. Nem véletlen hát, hogy egyetlen magyar Nobel-díjas sem él ma Magyarországon. (Egyébként talán nem is lenne az.)

Még Kertész Imre sem. Akinek a Sorstalanság című regénye valóság-gal megbabonázta a svéd akadémia irodalomértőit. Na végre. Szó, ami szó, a magyar irodalom ezerkilencszázegy óta várja ezt a csodát. Hogy nagyjai közül valakit olvasson és megbecsüljön immár a világ. De hát kis népeknek a szellemi hátránya szinte behozhatatlan. Csak arra gondoljunk, hogy ott fenn északon még a nagy Tolsztoj Leót sem olvasták és értékelték elegendően ahhoz, hogy oda ítélhessék neki Alfred Nobel pénzét. Pedig, ha valaki megérdemelte...

Csakhogy minek hasonlítgassunk.

Kertész Imre kivétel. És ez így van jól. Ide írom, mert tudom, hogy sokan vannak, akik tisztességgel örülnek és helyeslik a magyar irodalom egyetlen Nobel-díját, és vannak olyanok, akiknél bizonyos megfontolásból nem tisztlhat az érzélem, és fanyalognak s húzogatják a szájukat. De nem ítélekem. Mert azoknak sem értem érveit, akik csak maguknak kisajátítanák az írókat és annak minden gondolatát. A középiskolás könyvtépőkre viszont hiába nem vesztegetem a szót, még akkor sem, ha csak néhányan tették meg, hogy az ingyen osztogatott Sorstalanságot elhajigálták az utcán. A könyvpusztítás nagyon szomorú cselekedet, és az az ideológia (legyen annak színe barna vagy vörös), amelynek nevében ilyesmire vetemedtek valaha, nem térhet vissza soha.

Annai bizonyos, hogy a világ sem törődött bele könnyen, hogy egy magyar író egyetlen regénye ekkora elismeréssel indulhat hódító útjára. Még 2001-ben a Frankfurter Allgemeine Zeitung úgy ír a mai magyar irodalomról, mintha Kertész Imréről soha nem hallottak volna. Pedig akkor már német kiadók jelentették meg köny-

veit. Csak **Eörsi István**, Konrád György, Nádas Péter és Esterházy Péter szerepel a névsorban; őket és néhány könyvüket tartják említésre méltónak. Más nincs. Nekik ennyi is elég. A New York Times jönevű publicistája már tovább megy. Ő megírja: „egy jóformán ismeretlen író” Nobel-díja nem mentes a politikától. Kifogásait sajna az sem oldja, amikor a hivatkozik Gunnar Bergre, a díjakat odaítélő bizottság tagjára, aki szerint nem az esztétikai teljesítményt értékelték, hanem sokkal inkább valamiféle politikai üzenet fogalmazódott meg ennek a magyar írónak a megjelölésével.

Ennyi hát a nagy talány. Annak, aki netán csodálkozott, hogy miért pont Kertész Imre és miért a Sorstalanság juthatott olümposzi magaslatokra. De vajon kinek mit jelent(het) az üzenet. Ez volna mindenképpen a nagy kérdés. Nyilvánvaló, azoknak is, akik jobb híján lekicsinyelték a szóban forgó regényt (sokan úgy, hogy nem is olvasták) miközben a szerzőnek a magyar nemzet iránti hűségét keveselték.

Kertész Imre ma Németországban él. Mert szellemileg, lelkiileg elviselhetetlen volt neki a múlt rendszere, amibe majdnem belepuszult. Aki olvasta az Élet és Irodalom 47. évfolyamának 22. számában Rádai Eszter interjúját, valamelyest tisztábban lát-

ja az okokat és annak következményeit.

„A Sorstalanságot a Kádár-rendszer alatt írtam – vallja az író –, aki a hetvenes évek Magyarországon élt, annak azonnal észre kell venni, hogy aki ezt a könyvet írta, ismeri a jelent és gyűlöli. Egy alkalmazkodási folyamatot írtam le ugyanis, amely minden elemében a magyar történelem 1956 utáni korszakára emlékeztetett.”

„Ez az 1956 után szerzett élmény magának fontosabb, aktuálisabb és fájdalmasabb volt, mint a lágerélmény?” – kérdezi a riporternő.

„Igen – jön a válasz. – Igen. Mert ettől fuldokoltam, naponta ettől undorodtam, ebben ébredtem fel rab módjára, tehát írni a jelenről akartam. (...) Rossz úton jár, aki a Sorstalanságot csak holokauszt-regénynek fogja fel.”

Kertész Imre így értelmezi saját művét. És nem holmi nüanszokra helyezi a hangsúlyt. Kimond valamit, amin megint fennakadnak, meglehet, alkalmi tisztelői is. A meglepetés hangja nem is várat sokat magára. Az Élet és Irodalomnak egy későbbi számában olvasói levélben megjelenik a számonkérés, tele érzelmi töltéssel.

„Kertész Imre És-interjújában azt nyilatkozta, hogy a Sorstalanságot voltaképpen a Kádár-rendszerről írta.

A könyv szerzőjének állítása annyira bizarr, hogy vitatkozni se igazán lehet vele. A Kádár-korok és Auschwitz felcserélhetőségének lebegtetését, mi tagadás, nem Kertész Imrétől vártam. Egyébként, ha komolyan gondolja, amit mondott, akkor – mivel teljes mértékben félreértették művét – önérzetesen vissza kellett volna utasítania a Nobel-díjat.” Aláírás: Vári György. Akárki. És ez a lényeg. Mert annál keserűbb íze a csalódásnak, ha akárki olvasó megírhatja bugyuta sorait.

Kertész Imre megkapta hát az íntöt. Szavait veszélyes terepre hurcolják. Hogy Stockholmban, díjának átvételekor is elmondta lesújtó véleményét mindenféle diktatúrákról, az nem számít. Ott megtehette. Persze, itt is. Csak éppen akadhat, aki nem hagyja szó nélkül. S hamar rendreutasítja. Ha az író, aki saját könyvéről máshogyan beszél, annak annyi. Kijár neki a frász. Kiiratkozhat a magyar irodalomból legfeljebb. Így aztán eljuthatunk oda, hogy az egyetlen Nobel-díjas magyar íróról hallgatni nem jó, de nem jó lelkesedni sem érte.

A helyzet felemás. Én mégis mostanában többet gondolok Kertész Imréről. És Nobel-díjasainkra. Számon tarthatjuk őket. Mindenképpen.

Pakot Fülöp,
Gyöngyös